

חיים שנכתב אודותיו
(פרק רביעי):

עבודה גדולה ועצומה
מאין דוגמתה היתה
אצל רבינו עריכת "תיקון
חצות", ובעבודה מבהילה

המפרכת ומשברת את כל הגוף, ערך תיקון חצות מדי לילה בלילה, כשהתישב על הארץ עטוף שק מתפלש באפרים, כל כולו חטיבה אחת של צער עמוק יגון ואנחה, מתאבל ומקונן ומבכה מרה על צערא דשכינתא בגלותא וצער כל בית ישראל הסחופים ודוויים נתונים בצרה ובשביה, שה פזורה ישראל, הולך גולה אחר גולה. והיה מתייפח ומתמוגג בנהי בכי תמרורים, והקול נשמע מחדרו יללות נוראות ואיומות, כשמעיניו הטהורים יורדים דמעות שליש מאין הפוגות, כשני נחלי דמעה, והיתה עבודתו נמשכת כמו שש שעות רצופות.

טרם ניגש לעריכת חצות, ירד רבינו לטבול במקוה טהרה או בנהר [בעשרות שנות מגוריו ברוסיה], ובסיום עבודת הטבילה הזדרז לביתו והתכונן לעבודת עריכת תיקון חצות. עבודה זו היתה נעשית במסתרים, ולעבודה זו היה רבינו מייחד חדר מיוחד בביתו.

רבינו ניגש לעבודה זו מתוך אבל עמוק ויגון קודר, והיה ניכר שעומד הוא להתאבל מרה על חורבן בית קדשנו, וכמי שמתו מוטל לפניו ממש. מיד פשט נעליו ופוזמקאותיו, התעטף בשק גדול שכיסה את לבו ורוב גופו מכתפיו ועד מתניו, העביר את השק גם על מקצת ראשו, חגר עצמו מעל השק באבנט, וחבש דאשי"ק - כובע קטן שנהגו המון עם ללבוש ברוסיה ופולין.

ב"חצות שטיבל" היו מונחים שקים מלאים אפר מקלה. רבינו מילא מהם מלא ידי וספך על ראשו במקום הנחת תפילין, תוך שיורד ומפזר על פניו וחלקת צואריו, עד שהיו כל פניו ואזניו מכוסים לגמרי באפר. עוד שפך אפר בין חלוקו לבשרו ועם בגדיו העליונים היה משפשף בחוזק עד שנתפשט האפר ונדבק על בשרו.

משסיים בהכנותיו ועניניו התיישב רבינו על הארץ, ופרץ בבכי נורא, נהי בכי תמרורים, והתייפח בקול יללה מאין הפוגות, ויקונן ויתאבל על חורבן בית ה', ועל צער שכינתא בגלותא, ועל עם ה' שהוגלו מעל שלחן אביהם, והם סחופים ודוויים בגולה אחר גולה, כל אותו זמן ניגר מעיניו הטהורים של רבינו ים של דמעות ללא הפסק וללא הרף.

*

נו, עכשיו אנחנו מרגישים מספיק רחוקים מהסיפור הזה של "תיקון חצות"? הרי למדריגות אלו לא הגענו, ולפי תפיסה שטחית ראשונה גם לא בטוח שנגיע, אז רבותי, האם אנחנו צריכים בכלל להתעסק עם ענינים נשגבים אלו? האם "תיקון חצות" מיועד בכלל לכל אחד, או שהוא נועד רק למיני אנשים שבמדריגת הצדיק מריבניץ??

אני בטוח, וכך גם קראתי ולמדתי בכל הספרים של הצדיקים, לפחות עד הספרים שאני הגעתי אליהם - והבנתי, שכל צדיק וצדיק, וכל אדם כשר, עבד על כך במסלול עבודה מיוחד, עד שהוא נעשה אחד כזה.

כמובן שהוא נולד עם כישורים מיוחדים לכך, ועם נשמה מיוחדת לכך, אבל, כפי שהבנתי מאותם ספרים, גם אותם צדיקים עם הנשמות הגבוהות, אילו לא היו משקיעים ומתייצבים על דרך המובילה למקומם שהשיגו - לא היו מגיעים אליה. והבנתי גם, שכל אחד שיידיע את הדרך הזו, וישקיע

עלון מס' 108 דברים - חזון תשפ"ה רוצה להתבונן

מאמרי התבוננות והתחברות בעבודת הנפש והנשמה

"תיקון חצות" על הבעיות האישיות

תשעת הימים שמראש חודש אב ועד תשעה באב, הינם ימים לא נוחים. גם מי שקיבל היתר ממורה הוראה להמעיט קצת ממנהגי האבילות הנהוגים בימים אלה - וכהיום הרי ישנם רבים שמקבלים היתרים שכאלו - גם הוא מרגיש שלא בנוח.

אלו ימים, שאפילו אם נקלעת לפסגות האלפים או הקרפטים, מאחר ויצאת להרים מלפני שלשת השבועות עד לראש חודש אלול - עדיין אתה מרגיש שלא בנוח. המצפון היהודי מתעורר, ומזכיר לך שכמה שתנסה ליהנות ולשכוח ממה שקורה עכשיו בציון, עדיין אתה מודע לכך בתת המודע שלך - שהיא חריבה. שכמה שהיא נבנתה בשנים האחרונות, עדיין כבודה האמיתי נעדר ממנה.

ולכן אלו ימים, שהמצפן הנפשי לוקח לנו את הלב לקירבת אלוקים, לרגשות שמתאימים לירא שמים שראוי להיות מיצר ודואג על חורבן ירושלים ועל שממון הר בית ה' (שו"ע א"ח ס"א א סעי' ג).

וכך פסק האר"י ז"ל - בעל ההילולא - בשער הכוונות (ענין בין המצרים): מְנַהֵג טוֹב וְנֶאֱמָר לְכָל בְּעַל נְפֶשׁ לְשַׁבֵּת בְּאַבְלוּת אַחֵר חֲצִי הַיּוֹם בְּכָל אֶלוֹ הַיָּמִים וּלְבָכּוֹת בְּכִיָּה מְמֶשׁ עַל חוֹרְבַן הַבֵּית... וְדַבֵּר זֶה עוֹשֶׂה תוֹעֵלָת גְּדוֹלָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם.

בכל מעגל השנה נשמתינו ערה לחיבורים משתנים לשורשה, וליבנו נמזג באור ובחדווה לפי הזמנים והגוונים המשתנים. וכל זמן שכזה ננסך בתוך ישותנו על ידי המצוות המיוחדות לזמן ההוא. למשל, את הגוון של ראש השנה נקבל על ידי עצם החג ועל ידי התפילות ותקיעת השופר. את הצבע של יום כיפור נקבל על ידי חמשת העינויים, התפילות, ושביטה ממלאכה - וכו'.

את הגוון העמוק, האור הנוגה, והשלימות המדהימה של ימי בין המצרים - נקבל על ידי בְּכִיָּה מְמֶשׁ עַל חוֹרְבַן הַבֵּית. ורק בדרך זה נזכה לתוֹעֵלָת גְּדוֹלָה בְּנֶפֶשׁ, תועלת המיוחדת לציר הזמן הזה של שלשת השבועות ימי בין המצרים, ופסגתם או עומקם - תשעה באב.

*

ואני רוצה להביא בפניכם טעימה קלה, מאחד ומיוחד מהדור האחרון, שהיה סמל ודוגמא חיה לצדיק שזכה לתועלות של חד מקמאי, והעידו צדיקים וקדושים עליו, שהשגותיו הנעלות באו לו בזכות עבודתו הטמירה בכל לילה בעת התעוררות נקודות חצות.

הלא הוא הצדיק רבי חיים זאנוויל זכר צדיק וקדוש לברכה - הרבי מריבניץ.

וכפי שמספר בספר הליכות

הפנימי יותר, שהוא הקושי של כלל ישראל, ומשם נפתח את הרגשות המתאימות לצער השכינה.

בואו ונבצע דוגמא מעשית, נקרא כמה את הפסוק הראשון באיכה: **אִיכָה יֹשְׁבָה בְּדֶד הָעִיר רַבְתִּי עִם הַיְתָה פְּאַלְמֶנָה וגו'.**

במישור האישי - כמה קשה לי הבדידות. כמה פעמים הרגשתי לא רצוי ולא אהוב. כמה פעמים חשתי שאין לי אל מי לדבר ואני רחוק וזנוח. כמה פעמים חשבתי שאת אף אחד לא מעניין אם קל לי בפרנסה או קשה לי, אם יש לי שלום בית או לא...

במישור הכללי - עם ישראל, בארצו ומחוצה לה. כמה בדידות הוא חווה. כמה הוא צריך להצטדק בפני העמים על עצם קיומו ועל זכאותו להגן על עצמו. כמה פעמים הוא חווה דיחוי ומיאוס כדי מכות מוות ואנטישמיות, ואין מי שבאמת איכפת לו.

צער ירושלים - ירושלים היא העיר שהיתה אמורה לבטא את חוזקו של העם היהודי, את שליטתה של תורת ישראל ביקום כולו. וכיום היא כל כך בודדה מכל אלה. כל מטר שנבנה בה צריך אישור מאמריקה. וכאשר כבר בונים בה, כמה איצטדיונים יש בה לעומת ישיבות??

צער השכינה - כמה כואב לשכינה, האימא הקדושה, לראות בנים מיוסרים. כמה קשה לה שאף אחד לא מתעניין בכבודה. כמה קשה שאין לה את המקום המתאים לגלות את עצמה.

וכשכבר נהיה שם, ואולי אפילו קודם לכן -

נזכה להרגשת ההארה של כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בְּשִׁמְחָתָהּ (בבא בתרא ס:).

נהלך ברגש

מילון רגשות, ניתוח והגדרה

רוגז

שבוע שעבר דיברנו על רחמים. הרגש ההפוך מרחמים הוא רוגז, כמו שאומר רש"י הקדוש (בראשית יח טז) לגבי הפיכת סדום: גדול כח מתנת עניים שהופך מדת הרוגז לרחמים.

הפעם הראשונה שזכר בתורה המושג "רוגז" הוא אצל יוסף הצדיק ואחיו, לאחר שהתגלה אליהם וביקש מהם ללכת ולהודיע את דבר קיומו לאביו, ולהביאו מצרימה, אמר אליהם: **אל תרגזו בְּדִבְרִי** (בראשית מה כד).

מעניין שהמפרשים, מציעים פירושים רבים לרוגז: הרמב"ן מפרש: רגז לשון רתת ותנועה, ויאמר בבאו מן הפחד על הרוב, לב רגז (דברים כח סה)... ולכן הנכון בעיני בפסוק הזה שאמר להם יוסף אל תפחדו בדרך. האבן עזרא מפרש: וטעם אל תרגזו - שיכעסו איש על אחיו בעבור מכירתו. הרשב"ם מפרש: אל תיראו כלום בדרך... וכן רגזו ואל תחטאו. היו יראים מן הקב"ה ולא תחטאו. כמו כן אנו מוצאים כאלו שפירשו מלשון ויכוח, מריבה, או קטטה ועוד.

דומני שהרגש של "רוגז" בשפה העכשוית משקף את שיטת הרמב"ן. מין פחד סמוי ולא מבוטא בצורה בריאה, שמביא חוסר עשתונות ולכעס וחוסר רגיעות.

צריך להבין למה זה הפוך מרחמים. את זה נשאר לכם. אשמח לשמוע מכם.

לפי רמתו ועניינו - יגיע אף הוא לאן שצריך להגיע.

ואילו לשבת בחוסר מעש, ולומר: 'טוב. ישנם אנשים שראשם מגיע השמימה, זה מיועד להם. אני יהודי פשוט ומשתדל לקיים לפחות מה שכתוב בשולחן ערוך' - לא נגיע לשום מקום, גם לכוה שדווקא מצד שורש נשמתינו, מתאים לנו להפליא.

*

אז הבה ונלמד חברים את סוגיית ה"אבילות על חורבן ירושלים", לפי השגת אנשים פשוטים כמונו, ובין השורות הבנתי שגם הצדיק מריבניץ, עבד בדרך זו.

ראשית עלינו לדעת יסוד עצום שהתגלה בעולם בערך לפני מאתיים וחמישים שנה, על ידי כמה צדיקים שהופיעו והאירו פני תבל באותה התקופה. צדיקים שאפילו שלכאורה יתכן ויש הבדלים דקים בגישתם, בכל זאת כולם נתבאו בסגנון אחד.

הרעיון המרכזי בתורתם הוא: **"אין מקום רחוק לעומת מקום קרוב. אין זולת ושניות. אין מטה ומעלה - אלא הכל, הכל כלול באחדות אחת פשוטה, המתלבשת זו בזו."**

וממילא; את מצות ה"שבת" למדו והבינו מתוך הרגשות האישיים. "אהבת ישראל" נוסחה על ידי כך שאין הבדל בין שני יהודיים כי נשמתם אחת. את מצות ה"תשובה" קיימו בהבנה שצריכים להשיב את כל המעשים מנפרדותם, ולגלות כי באמת מעשה אלוקים המה.

ואת סוגיית ה"חורבן", חורבן ירושלים, וחורבן בית המקדש - למדו מתוך החיים. הפרטיים והכלליים.

הן החיים הפרטיים והן החיים הכלליים נחוצים לשלימות הבנת החורבן. זאת אומרת, הקשיים האישיים, הקשיים הסביבתיים, הקשיים של כללות עם ישראל, בד בבד עם העדר כבוד ישראל בארצם ובבירתם ירושלים עיר הקודש - כל אלו מלבושים ורבדים העוטפים אלו את אלו, עד נקודת המרכז שהיא השכינה הקדושה, הטרודה מביתה, ורחוקה מדודה. קודשא בריך הוא.

ממילא, אדם שלא ירגיש את קשייו ויתעלם מהם, לא יוכל להבין היטב מהו החורבן של כלל ישראל, וכמובן לא יצליח להתאבל עליו, וממילא גם לא יעיר את ליבו להבין מה טיבה של ירושלים, וממילא יפטיר ויאמר: 'צער השכינה ותיקון חצות הוא מושג לאנשים נשגבים לא לאנשים פשוטים כמוני'...

ואני מוכרח להביא בפניכם ראייה, מהספר הקדוש תולדות יעקב יוסף (פרשת קדושים):

כָּבֹד נִזְכָּר, שְׁכָל תְּפִלּוֹת הָאָדָם יִהְיֶה לְתוֹעֵלַת הַשְּׂכִינָה, שֶׁהִיא נִקְרָא [ת] תְּפִלָּה, שֶׁשּׁוֹאֵלַת וּמִתְפַּלֵּלַת מְדוּדָה לְמֵלֵאֲוֹת חֶסֶד וְחֶסֶד, וְכָל מֶה שֶׁנִּחְסַר לְאָדָם הַכֹּל הוּא בְּשִׁבְלֵי הַחֶסֶד שֶׁבַּשְּׂכִינָה, וְצָרִיךְ הָאָדָם שִׁיתְּפִלֵּל לְמֵלֵא חֶסֶד וְחֶסֶד...

אָז הַלֵּב יוֹדֵעַ מֵרַת נַפְשׁוֹ שֶׁאֵין כָּל הָעֵתִים שְׁוֹת, שְׁאֵם ח"ו יֵשׁ לְאָדָם אִיזָה צֶעַר גָּדוֹל, וְתִפְלָתוֹ הוּא עַל עֲצָמוֹ, וְאֵינוֹ מֵשִׁים עַל לְבֹ שֶׁצֶעַר זֶה הוּא בְּשִׂכְנָה. וְיִתְרָה הִיא רְאוּיָה לְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ, כִּי מִמֶּנָּה פֶּנָּה וְיִתְדֵי שֶׁהִלֵּךְ בָּהּ, אוֹ שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל וּבִתּוֹךְ כֵּן נִזְכָּר שֶׁצָּרִיךְ לְהִנִּיחַ אֶת עֲצָמוֹ וּלְהִתְפַּלֵּל עַל הַשְּׂכִינָה, רַק שֶׁאֵינוֹ יוֹכֵל לְהִתְאַפֵּק עַל צֶעַר עֲצָמוֹ. וְאֵם יֵאמָר שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל עַל הַשְּׂכִינָה, וּבִחוּץ לֵב הוּא ה', הַיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין זֶה אֱמֶת, אֶפְשָׁר שֶׁח"ו נִדְחָה מִכָּל.

וְעַל כֵּן יִתְפַּלֵּל בְּפִשְׁטוֹ, לְפִי מֶה שֶׁהָאָדָם הוּא בְּמִדְרִיגָה בְּעֵת הַהִיא, רַק שֶׁיִּהְיֶה פִּי וְלֵב שְׁוִין, כִּי דוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן וגו' (תהלים קא ז).

אם כן אנחנו לומדים מדבריו, שאדרבה, ההתחלה של ההתייחסות לצער השכינה, חייבת לבוא מתוך המדריגה הראשונה שלה, וכפי שאנחנו חווים אותה ביום יום. ולאט לאט, יחד עם פיתוח ההרגשות לכאב ופיתרון, לקושי ולאמונה ונחמה - נוכל להבין את הרובד